

Dödsstraff i demokratier

En normativ studie av vad som bör avgöra frågan om
dödsstraff

Abstract

Det finns idag ett antal demokratiska stater i världen som tillämpar dödsstraff. Grunden till detta, menar vi i denna normativa uppsats, är en värdekonflikt mellan å ena sidan individens rättigheter, rätten till liv, och å andra sidan kärnan i demokrati, folkstyre och folkopinionens roll i frågan om dödsstraff. Syftet med uppsatsen är att analysera denna värdekonflikt. Detta görs delvis genom att grundligt definiera de begrepp som är centrala i värdekonflikten, rätten till liv samt demokrati. Värdekonflikten belyses även ur olika synsätt, såsom pliktetik och konsekvensetik, för att ge en så bred och nyanserad bild som möjligt. Detta, tillsammans med en fallstudie av USA som ett konkret exempel på hur värdekonflikten kan se ut, leder fram till uppsatsens argumentationsdel där de olika värdena ställs mot varandra. Resultatet av argumentationsdelen blir vårt ställningstagande där vi säger att rätten till liv alltid och utan undantag bör stå över folkets vilja i en demokrati, vilket betyder att det inte ska gå att demokratiskt rösta igenom användandet av dödsstraff.

Nyckelord: dödsstraff, demokrati, mänskliga rättigheter, rätten till liv, folkstyre, folkopinion, USA

*Antal ord:*8514

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemområde, Syfte och Frågeställning	1
1.2	Metod	2
1.3	Material, källkritik och avgränsning	2
1.4	Disposition	3
2	Debatten kring dödsstraff	4
2.1	Debatten idag.....	4
2.2	USA- ett exempel på vår värdekonflikt.....	5
2.2.1	En liberal demokrati	6
2.2.2	Dödsstraffet i USA	6
3	Metod	8
4	Begreppsdefiniering	10
4.1	Rätten till liv.....	10
4.1.1	Historisk utveckling	10
4.1.2	Synen idag	11
4.1.3	Vår definition	11
4.2	Demokrati.....	12
4.2.1	Historisk utveckling	12
4.2.2	Begreppsdefinitioner	12
4.2.3	Vår definition	13
5	Olika sätt att se på världen	14
5.1	Värdeteorier.....	14
5.2	Normativa synsätt.....	15
5.2.1	Pliktetik	15
5.2.2	Konsekvensetik	16
6	Argumentation	18
6.1	Värdekonflikten.....	18
6.1.1	Olika sätt att se på Rätten till liv	18
6.1.2	Olika sätt att se på Demokrati	19
6.1.3	Värdehierarkin.....	20

6.2	Värdekonflikten i ett större sammanhang	21
7	Slutsatser.....	22
8	Referenser.....	24

1 Inledning

Dödsstraff som en form av bestraffning spreds påtagligt under medeltiden (www.ne.se/dödsstraff). Idag förknippas straffet ofta med denna tidsperiod och ses som en medeltida och förlegad bestraffningsform, vilken kan anses vara både grym och brutal. De flesta länder som tillämpar dödsstraff idag är diktaturer såsom Kina, Iran och Saudiarabien (www.ne.se/dödsstraff). För många är det en bestraffningsform som inte är förenlig med de demokratiska värderingarna och som en naturlig följd av detta har de flesta demokratier successivt avvecklat användandet av dödsstraff. Exempelvis har alla länder i Europa, med undantag för Vitryssland, slutat använda dödsstraff (www.ne.se/dödsstraff). ”Dödsstraff är det grymmaste, mest omänskliga och nedvärderande straff som finns och det kränker rätten till liv” menar Amnesty (Amnesty kompendium, 2009:4). Det är inte svårt att se varför ett straff som detta har avvecklats av de flesta moderna demokratier.

Samtidigt finns det fortfarande idag demokratier, som tillämpar dödsstraff. Av de fem länder som står för flest avrättningar i världen idag, 93% av fallen, är USA ett av dessa (www.ne.se/dödsstraff). Hur kan det vara möjligt att demokratier såsom USA tillämpar dödsstraff?

Ett vanligt argument för dödsstraff är att det tillämpas för att det är folkets vilja (Hood and Hoyle, 2008:350-351). Grunden till detta argument är att tanken om att folkets vilja ska få styra är det viktigaste i en demokrati. Vi har valt att studera vad som händer när folkviljan är för dödsstraff i en demokrati. Ska det ensamt få avgöra huruvida dödsstraff ska tillämpas? Eller ska andra värden, så som de mänskliga rättigheterna och rätten till liv spela in? Vad är viktigast i en demokrati?

Detta är grunden för den konflikt vi normativt kommer att studera. Å ena sidan finns tankarna om att folkstyret är det viktigaste i en demokrati. Å andra sidan tankarna om att det finns universella ocränkbara mänskliga rättigheter, som bör tillämpas av alla oaktat andra omständigheter. Vad ska avgöra?

1.1 Problemområde, Syfte och Frågeställning

Det finns många olika former av moraliska dilemman i världen, där det är svårt att ta ställning. Ett ställningstagande och agerande kan ha långtgående konsekvenser för såväl enskilda individer som grupper i samhället. Det handlar om vem som anses ha den övergripande och rådande rätten att ta ett beslut och på vilka grunder det tas. Hur långtgående är den enskilda individens rättighet till exempelvis liv? Är den rättigheten beroende av individens handlande i staten? Har en demokratisk stat, där all makt utgår från folket, rätt att ta en enskild individs liv baserat på att

folket är för dödsstraff? Denna fråga om dödsstraff är ett exempel på ett moraliskt dilemma, där svaret beror på hur synen på demokrati och rätten till liv ser ut.

Syftet med denna uppsats är att normativt analysera den *värdekonflikt*, som föreligger mellan å ena sidan individens rättigheter, rätten till liv, och å andra sidan kärnan i demokrati, folkstyre, i frågan om dödsstraff. Utifrån detta har vi formulerat vår frågeställning, som lyder som följande:

Kan dödsstraff legitimeras i demokratiska stater?

1.2 Metod

Normativa studier syftar till att studera det önskvärda och vi kommer att använda oss av Björn Baderstens metodbok inom normativ metod (2006). Grundläggande för vår studie är de *värden*, som kommer i konflikt i frågan om dödsstraff. För att tydliggöra vad som menas med dessa värden kommer vi först att genomföra en *begreppsanalys*, som kommer att ligga till grund för den *normativa analysen i egentlig mening*. I denna begreppsanalys beskrivs våra värden på ett neutralt sätt, för att sedan definieras enligt vårt synsätt. Vi kommer inte att genomföra begreppsanalysen i sin helhet, enligt hur Badersten beskriver den, utan endast som en grund till vår egentliga normativa analys. Begreppsanalysen är viktig för att inga missförstånd ska uppstå kring vad vi menar med våra värden. Inom den normativa analysen i egentlig mening kan ett visst handlande rättfärdigas eller förkastas, vilket vi avser att göra i vår argumentation kring värdekonflikten. (Badersten 2006:43-50).

1.3 Material, källkritik och avgränsning

Vårt material kan delas upp i två delar, där det som rör den normativa metoden och tillvägagångssättet för denna utgör den ena delen och empirin kring dödsstraff den andra. Till den normativa metoddelen har vi uteslutande använt oss av Björn Baderstens metodbok inom normativ metod (2006). Vi är medvetna om att detta kan uppfattas som otillräckligt, men då detta är en av de få böckerna inom ämnet och dessutom rekommenderad och använd som kurslitteratur på statsvetenskapliga institutionen i Lund har vi valt att använda oss av endast denna till vår metodologiska del.

Den andra delen av vårt material utgörs av fakta om dödsstraff, hur debatten ser ut, demokratiteori samt teori om mänskliga rättigheter och rätten till liv. Här har vi använt oss av ett flertal tryckta källor samt vetenskapliga artiklar, hemsidor och dagstidningsartiklar för att försöka ge en så bred och nyanserad bild som möjligt. Debatten kring och fakta om dödsstraffet är svår att skildra objektivt då de flesta som skriver både böcker och artiklar är färgade av egna åsikter som

genomsyrar materialet. Samtidigt har vi haft ambitionen att visa båda sidor, för att ge en så rättvis bild som möjligt av debatten som pågår.

Vi är även medvetna om att definieringen av och diskussionen kring demokrati hade kunnat göras mycket större. Faktum är att den hade kunnat bli i princip hur stor som helst, men vi har valt att detaljerat specificera dess definition för att ge plats åt den normativa diskussion som är syftet med uppsatsen.

Vårt problemområde skulle kunna göras mycket större, vi hade kunnat specificera fler konflikter än enbart dödsstraff, tala om demokrati i sig och gjort fler fallstudier av länder som är demokratier enligt vår definition, men fortfarande använder sig av dödsstraff. Dock valde vi att enbart fokusera på konflikten mellan demokrati och folkstyre å ena sidan och de mänskliga rättigheterna å andra i frågan om dödsstraff. Detta för att kunna nå ett djup och få en bred argumentation, som tar hänsyn till många aspekter. Vår avsikt blir att på ett så nyanserat och heltäckande sätt som möjligt presentera vår konflikt och enbart exemplifiera med ett fall för att visa på hur konflikten konkret kan se ut.

Vi valde USA för att det är det mest omtalade fallet och den enda västerländska demokratin, som använder sig av dödsstraff. Valet att endast studera demokratier är givet, då studien bland annat syftar till att undersöka folkopinionens roll varför diktaturer inte är aktuella.

1.4 Disposition

I det första kapitlet i uppsatsen presenteras kort vårt problemområde och syfte följt av metod och tillvägagångssätt. Därefter följer en kort del om vårt material och avgränsning. I det andra kapitlet får läsaren en bakgrund till debatten, hur den ser ut i dag samt slutligen en fallstudie av USA som ett exempel på vår värdekonflikt. I kapitel tre presenteras mer ingående den normativa metod som används samt hur studien kommer att genomföras, följt av kapitel fyra där de två värden som utgör värdekonflikten definieras. Kapitel fem presenterar olika sätt att se på världen, uppdelat i värdeteori och normativa synsätt. Detta kapitel, tillsammans med framför allt kapitel fyra, ligger till grund för kapitel sex där värdena kontrasteras och analyseras utifrån olika synsätt. Den andra delen av kapitel sex syftar till att sätta konflikten i ett större sammanhang. I det avslutande kapitlet, kapitel sju, presenteras en sammanfattning av studien, våra slutsatser och svar på vår inledande frågeställning.

2 Debatten kring dödsstraff

Dödsstraff har funnits sedan lång tid tillbaka och använts som ett effektivt socialt vapen, för att hota människor från att begå hemska brott. Länder har använt det i varierande utsträckning och under olika tidsperioder, men för dem alla gällde det att visa folket vilken makt staten hade. Makten att ta någons liv, om de bröt mot lagen (Hood and Hoyle, 2008:9). Redan i Bibeln går det att utläsa tankarna om vedergällning och att om någon tar ditt liv, ska du ta deras. "[...]Öga för öga och tand för tand" (Bibeln, 3 Moseboken 24:19-20). Under 1600-1800- talet användes dödsstraff för en mängd olika brott och det fanns ingen proportionalitet mellan brott och straff. Avrättningar sågs som spektakel och staten ville skrämman andra från att begå brott. Avrättningarna genomfördes på fruktansvärda sätt, allt från hängning till att såga uti den dömda. År 1764 skrev Cesare Beccaria en känd bok som heter "*On Crimes and Punishment*" där han pläderade för att den terror som dödsstraffet hade skapat skulle avslutas och ersättas med ett system där brott stod i proportionalitet med straff. En gradering av straffet behövdes och för att en rånare skulle avskräckas från att mörda så måste straffet för rån var lägre än straffet för mord. Beccarias idéer togs väl emot i Europa, Ryssland och USA under Upplysningen. Under 1900-talets första del hade ett flertal europeiska och sydamerikanska länder samt en del amerikanska stater avskaffat det. Venezuela var det första land som 1863 avskaffade det för alla brott, oavsett krigs- eller fredstid (Hood and Hoyle, 2008:9-11). I Sverige skedde detta först 1972 (Hood and Hoyle, 2008:407). Dödsstraffet har sedan återinförts av auktoritära stater, till exempel i Tyskland under andra världskriget, för att sedan avskaffas igen (Hood and Hoyle, 2008:13-14). Efter andra världskriget grundades FN och med det skapades lagar om internationella mänskliga rättigheter och idén om att individerna skulle kunna skyddas från staters tyranni och massornas opinion (Hood and Hoyle, 2008:9-18).

Tanken att dödsstraff bör avskaffas för alla brott under alla omständigheter har de senaste 20 åren stärkts, men det finns fortfarande ett flertal länder som använder sig av det (Hood and Hoyle, 2008:14). Det finns en kategorisering av länder och dödsstraff, som ser ut som följande: *Avskaffat dödsstraff för alla brott* (95 länder), *avskaffat dödsstraff för brott i fredstid* (9 länder) samt *avskaffat dödsstraff i praktiken* (35 länder). Det senare alternativet innebär att länderna i praktiken inte har använt sig av dödsstraff de senaste 10 åren. 58 länder har fortfarande kvar dödsstraffet (www.amnesty.org/kategorisering).

2.1 Debatten idag

Det finns som sagt olika anledningar till att stater använder sig av dödstraff och dessa anledningar kan ses ur en vedergällnings- eller avskräckningssynvinkel. Vedergällning är tanken om att en mördare ska kunna betala med det högsta av priser, sitt liv, om han/hon begått mord (Hood and Hoyle, 2008:18-19). George Bush sade en gång i en debatt med Al Gore att ”anledningen till att stödja dödsstraffet, är för att det räddar livet på andra människor” (Hood and Hoyle, 2008:318). Frågan är om dödsstraffet sparar fler oskyldigas liv än det tar? En studie visar att en avrättning i genomsnitt leder till att 18 färre mord sker och vissa anser att en stat skulle vara moraliskt skyldig att genomföra avrättningen (Hood and Hoyle, 2008:318). Dessa åsikter stöds av de som ser användningen av dödsstraff som ett medel att skrämma andra från att begå brott, avskräckning.

Debatten om för och emot dödsstraff är intensiv och både de som ser det ur en vedergällnings- eller avskräckningssynvinkel kan vara för och emot dödsstraff. Vanliga argument mot dödsstraff är att det inte alltid går att fastslå med fullständig säkerhet vem som är skyldig vilket kan få till konsekvens att oskyldiga avrättas, försvar kostar pengar vilket leder till att fattiga människor inte alltid får möjlighet till ett lika bra försvar och därmed döms personer på ojämlika villkor samt att det idag finns straffalternativ som garanterar samma skydd för samhället från dömda brottslingar vilket leder till att det inte längre är nödvändigt att avrätta fångar för att skapa ett tryggare samhälle (Singh, 2000:347).

Vanliga argument för dödsstraff är att avrättningen av en brottsling leder till avslut för offrets familj, det statuerar ett exempel för hur felaktigt mord är vilket leder till att färre brott av den här typen begås i framtiden samt att det sparar samhället pengar gentemot att hålla någon fängslad på livstid vilket leder till att samhället har mer pengar att investera i exempelvis brottsprevention (Whitman, 2001:521). Ett annat återkommande argument för dödsstraff är att det ska finnas om folket vill ha det. USA är ett exempel på ett land där detta argument ofta förekommer i debatten, vilket nedan kommer beskrivas mer ingående.

2.2 USA- ett exempel på vår värdekonflikt

“We have a democracy; the death penalty is the will of the American people.” (Whitman, 2001:519). Med dessa ord försvarade George Bush att USA använder sig av dödsstraff när han 2001 mötte stora protester i Europa. Bush ansåg att det var en demokratisk ledares uppgift att lyssna på sitt folks vilja och eftersom att folket ville ha dödsstraff så använde de sig av det (Whitman, 2001:519). Enligt Gallups årliga undersökning om dödsstraff i USA låg stödet för att använda det på 64% år 2008. 30% var emot. 48% av de som var för, ansåg dessutom att det inte användes tillräckligt ofta. Gallups tidigare undersökningar har visat att den amerikanska befolkningen inte tror att dödsstraff har en avskräckande effekt, att det skulle minska antalet brott. De flesta av de som stödjer dödsstraff gör det för att de tror att dödsstraff agerar som en form av vedergällning (”öga för öga”). Mord ska bestraffas med mord (www.gallup.com).

Vi anser att USA är ett bra exempel på en exemplifiering och kontextualisering av vår värdekonflikt. USA har försökt att förena liberala teorier med demokrati, genom att samhället är individfokuserat samtidigt som politikerna är folkvalda. De har graderingen 1 av Freedomhouse (den demokratiskt bästa graderingen) och de använder dödsstraff i ett antal delstater. Det finns fler demokratier i världen som har fått graderingen 1 av Freedomhouse, samtidigt som de använder sig av dödsstraff. Några exempel är de karibiska öarna Bahamas, Barbados och Dominica (www.freedomhouse.org). De viktigaste anledningarna till att vi har valt USA, är att det är den enda västerländska demokratin som fortfarande använder dödsstraff och det är ett väldokumenterat och debatterat fall. Vi är medvetna om att USA kan ses som ett avvikande fall i frågan om det är en demokrati, då de faktiskt använder sig av dödsstraff trots sin gradering av Freedomhouse. Vi har valt att använda just Freedomhouse:s demokratigradering, för att det är ett erkänt oberoende institut och ofta används i statsvetenskapliga sammanhang. Vi är medvetna om att det kan finnas andra demokratigraderingar, som inte överensstämmer med den som vi har valt och där USA möjligtvis inte skulle uppfylla den högsta graden av demokrati.

2.2.1 En liberal demokrati

USA har idag en form av liberal demokrati; en demokrati som bygger på den liberala idén om individen samt tanken om representation. Individen har rätt att själv välja om han/hon vill engagera sig i politiken, det är inget tvång. Demokratins mål uppfylls bäst genom att skydda individens autonomi samtidigt som demokratin rättfärdigas via suveränitetsstyre. Dock ska statens makt kunna begränsas via representation, alltså de individer som är bäst lämpade att styra staten kommer att väljas för att representera resten av folket. Statens roll är att se till individernas rätt, vilket i sig visar ett exempel på vår värdekonflikt (Grugel, 2002:14 och 41). Ska staten lyssna på sitt folk och genomföra vad de vill, som Bush påstod, om de vill ha dödsstraff?

2.2.2 Dödsstraffet i USA

I USA kan ett 50-tal olika brott leda till dödsstraff och brottet behöver inte vara mord. I den amerikanska konstitutionen står det att ett straff inte får vara grymt, ovanligt eller inhumant till den grad som fastslås i det femte, åttonde eller fjortonde tillägget (Burlleson, 2005:917-918 och 940). Det står även att domstolen ska se till objektiva fakta om folkopinionen anser att en viss sanktion är grym, ovanlig eller inhuman (Burlleson, 2005:942). USA har ratificerat ICCPR (se förklaring under 4.1.2) 1992, men gjorde en reservering till artikel nummer sex som tillät dem att fortsätta använda dödsstraffet i enlighet med sin konstitution. I artikel sex står det att avskaffandet av dödsstraffet är målet för internationella mänskliga rättigheter (Burlleson, 2005:916-917).

USA genomförde sitt första dokumenterade dödsstraff år 1608 och straffet användes flitigt redan under sin tid som koloni. Det fanns egentligen ingen motståndsrörelse förrän dess framväxt på 1800-talet. 1846 blev Michigan den första delstat som avskaffade dödsstraffet, men processen att avskaffa det gick långsamt framåt och avbröts helt under inbördeskriget 1861-1865. 1917 hade sex delstater avskaffat straffet, men de började snart använda det igen. På 1960-talet hade de flesta stater slutat att använda det, men 1972 hände något som medförde att ingen stat längre fick använda denna form av straff. USA:s högsta domstol dömde då i tre fall, varav ett var det kända fallet *Furman v. Georgia*, att själva lagen om dödsstraff var emot den amerikanska konstitutionen. Det var inte dödsstraffet i sig som var emot konstitutionen, utan det faktum att delstaternas stadga sade att juryn hade total handlingsfrihet om de ville använda sig av dödsstraffet i "capital cases" (för vissa former av brott) (Anckar, 2004:143-144). Detta var ett brott mot det åttonde och fjortonde tillägget (Burleson, 2005:941). Den största parten av de delstater, som innan 1972 använde sig av dödsstraff, ändrade sin konstitution för att åter igen kunna få laglig rätt att använda det. 1976 dömde högsta domstolen återigen att de delstater som hade ändrat sin konstitution kunde få använda sig av straffet (Anckar, 2004:144). De ansåg därmed inte att folkopinionen såg dödsstraff som grymt, ovanligt och inhumant. En debatt uppstod i USA, efter detta återupptagande, om demokratins natur och majoritetsstyrets fundamentala bas. Högsta domstolen sade i sitt utlåtande att en majoritet av befolkningen var för och därför kunde de döma för ett återupptagande av dödsstraffet. Frågan är om högsta domstolen hade dömt för ett avskaffande, om folkopinionen hade varit mot (Jeffko, 1976:413)? Är den liberala demokratin odemokratisk, som använder sig av dödsstraffet eller är den mer demokratisk än andra stater då den helt lyssnar på sitt folk? Detta är ett konkret och verkligt exempel på vår värdekonflikt.

Efter 1976 ökade stödet för dödsstraff, för att nå sin kulmen 1980 då stödet var 80%. Efter det, har stödet minskat till dagens nivåer (www.gallup.com). Det beräknas att det har begåtts ca 20 000 – 22 500 avrättningar från och med det första fallet och fram till år (Anckar, 2004:143).

3 Metod

Grundläggande för en normativ analys är förekomsten av värden, vilka har samma betydelse för den normativa studien som fakta har för den empiriska. Ett värde visar oss om något är relativt ont eller gott samt bra eller dåligt. Värdena är företeelser med positiva eller negativa egenskaper. De uttrycker om en företeelse är önskvärd eller inte och därmed hurvida den ska förkastas eller accepteras (Badersten, 2006:21-22). Det råder ofta konflikt mellan värden i samhället och politikens essens handlar om att prioritera mellan dessa ofta oförenliga värden (Badersten, 2006:29). Den normativa analysens syfte är att synliggöra, precisera och problematisera dessa värdekonflikter (Badersten, 2006:22).

Normativ analys kan genomföras på olika sätt och vi kommer att använda oss av normativ analys i egentlig mening. Detta för att denna form, till skillnad från de övriga två formerna (Begreppsanalys och *Givet att analys*) som ställer sig värdemässigt öppna och neutrala, tydligt rättfärdigar eller förkastar ett särskilt handlande utifrån precisa värden. Syftet med denna analysform är att argumentera för och ge ett tydligt svar på ett normativt problemområde.

För att kunna genomföra vår normativa analys i egentlig mening, kommer vi först att göra en begreppsanalys, som utgör grunden i vår analys av värdekonflikten (Badersten, 2006:43-50). Begreppsanalys innebär att ”precisera och klargöra innebörden av och relationen mellan olika värden [...]” (Badersten, 2006:43). Vad menas då egentligen med ett begrepp? Ett begrepp är det abstrakta innehållet i en språklig term, vilket konkret innebär vilken betydelse ett ord ges. I en normativ studie innebär detta även vilken värderelaterad innebörd ett begrepp ges. Kravet på precision är centralt i begreppsdefinieringen, då detta ger entydighet och klarhet i argumentationen (Badersten, 2006:83-85). För att uppnå en hög *intersubjektivitet*, krävs det att argumentationen är entydig och klar så att arbetet når upp till kraven på *kritiserbarhet* och *reproducerbarhet*. Det första är kravet på att studien är öppen och ger insyn i arbetsprocessen; hur vi har kommit fram till vår slutsats. Det andra kravet är en följd av det första och innebär att andra ska kunna rekonstruera studien (Badersten, 2006:74-76). Precision är förutsättningen för att uppnå detta.

Analysen av värdekonflikten utgör den ena delen av det som vi kallar argumentationsdelen. I denna del kommer vi att kontrastera och analysera värdena och vidare argumentera för vilket värde som bör vara avgörande (väga tyngst). Konkret innebär detta att värdena placeras in i en *värdehierarki*, som uppkommer genom att de kontrasteras mot varandra för att sedan rangordnas (Badersten, 2006:31). Argumentationen kommer att analysera både värdekonflikten och värdehierarkin utifrån olika värdeteoretiska positioner och normativa synsätt; olika sätt att se på världen (Badersten, 2006:64 och 107). Dessa synsätt presenteras närmare i kapitel fem.

Den andra delen i vårt argumentationsavsnitt syftar till att sätta in värdekonflikten i ett större sammanhang. Vi vill rättfärdiga studien genom att påvisa varför den är relevant och verklighetsanknuten. För att motverka det som normativa studier ofta kritiserar för, nämligen att de är abstrakta utan samhällsrelevans, är denna argumentation avgörande för att studien ska bli verklighetsförankrad. Vi uppnår detta genom att referera till ett verkligt fall av värdekonflikten, framföra realistiska argument gällande problemområdet samt visa på att analysen kan sättas in i ett större sammanhang. Med större sammanhang menas att värdekonflikten kan appliceras på andra moraliska dilemman som existerar (Badersten, 2006:169-170).

4 Begreppsdefiniering

I frågan om dödsstraff och huruvida det kan förekomma i demokratier eller ej, menar vi att det finns två avgörande värden som ställs mot varandra. Det ena värdet är rätten till liv och det andra är tanken om folkstyre inom demokratin. För att kunna kontrastera dessa två värden, är en tydlig och precis begreppsdefinition det första steget för att visa vilken utgångspunkt vi har i vår argumentation. I begreppsbyggnaden är det viktigt att skilja på värdets språkliga term, själva ordet, och den betydelse som ordet ges. Vår värdes betydelse kan definieras på olika sätt, vilket medför att ett tydligt klargörande av vad vi menar när vi använder begreppet är av största vikt.

4.1 Rätten till liv

Det första värdet i vår värdekonflikt, är rätten till liv. Värdets uppkomst har en lång historia och många filosofer har diskuterat dess förekomst och betydelse. Idag används ofta FN som normkälla när individuella rättigheter debatteras, men FN:s konventioner bygger på ett flertal historiska normkällor. Nedan presenteras dessa källor i kronologisk ordning, för att visa idétraditionerna som ligger till grund för vår definition av rätten till liv.

4.1.1 Historisk utveckling

Vårt värde rätten till liv grundar sig på tankarna om *universella rättigheter*, som har sitt ursprung i antiken. Platon var först med att formulera tankar om att *moraliska sanningar* existerar (Beckman och Mörkenstam, 2009:34). Tanken på att dessa sanningar existerar utgör en viktig grund för påståendet att det finns universella rättigheter, utan dem kan man inte stifta lagar som alltid är gällande oavsett omständigheter. Även Aristoteles talade om jämlika rättigheter, men det bör hållas i minnet att båda filosoferna talade om sanningar och rättigheter, som bara rörde vissa grupper i samhället (Hayden, 2001:33).

På 1200-talet skrev St. Thomas Aquinas boken *Summa Theologica* där han förenade teologi med tankar om lagar som styr världen. Han delade upp lagen i fyra grupper: evig, naturlig, gudomlig och mänsklig lag. Vidare beskrev han att den av människan stiftade lagen har sitt ursprung i den eviga och gudomliga lagen som är gällande överallt (Hayden, 2006:43-44). Detta innebär att det enligt Aquinas fanns en grundläggande lag som all annan lagstiftning borde utgå ifrån,

vilket kan ses som grunden till uppdelningen mellan individuella universella lagar och statliga lagar.

Under 1600-talet byggde Hugo Grotius vidare på Aquinas tankar. Detta ledde fram till idén om att det finns *moraliska rättigheter*; en universell lag och en internationell rätt som gäller alla. Han menade också att alla staters lagstiftning borde grunda sig på dessa moraliska rättigheter. Dessa tankar om internationella rättigheter och skyldigheter har spelat en avgörande roll och har lett till att Grotius kallas ”folkrättens fader” (Hayden, 2006:48).

Parallellt med Grotius tankar om internationella individuella rättigheter utvecklades tankarna om naturrätten under 1600-talet. Naturrättstraditionen är för visso äldre, men det var under upplysningen som en sekulariserad naturrätt, skiljd från Gud och religionen, började växa fram. Essensen av denna naturrätt var tanken om att människor hade vissa rättigheter, oaktat Gud och Hans lagar (Liedman, 2005:107-108). Centrala tänkare här är John Locke och Thomas Hobbes. Locke värnade de naturliga rättigheterna, med grund i naturrätten, vilka innebar rättigheter för individen. Allt ifrån lagstiftning, maktutövning och rättssystem måste ha som grundläggande mål att värna dessa individuella rättigheter menade han. Hobbes ansåg också att individen har vissa fastslagna okränkbara rättigheter, beskrivna i den så kallade naturrätten. Samtidigt skiljde han sig från Locke då han menade att dessa rättigheter endast gällde ”inom ramen för politisk ordning”, istället för att vara universella och gälla i alla lägen (Liedman 2005:114-116).

4.1.2 Synen idag

Från Antiken och framåt kan vi alltså se hur tankar om individens okränkbara rätt, gällande oavsett statens lagar och förordningar, har formats. Det är dessa idétraditioner som ligger till grund för *FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna* från 1948, som syftar till att fastslå grundläggande rättigheter som ska gälla alla (CIHRT, 2006:1). I artikel 3 står det att ”var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet” (CIHRT, 2006:2). 1966 antogs konventionen ICCPR, Internationella konventionen om civila och politiska rättigheter, där det i artikel 6:1 stod att ”Varje människa har en inneboende rätt till livet. Denna rätt skall skyddas genom lag. Ingen får godtyckligt berövas sitt liv” (CIHRT, 2006:26). I det andra frivilliga protokollet från 1989, som är ett tillägg till ICCPR, fastslogs det mer precist att avskaffandet av dödsstraff var en del av värnandet av rätten till liv (CIHRT, 2006:53). I artikel 1:1 står det att ”Ingen inom en stat ska avrättas” (CIHRT, 2006:53).

4.1.3 Vår definition

Rätten till liv, med grunder i antiken, format genom historiens gång och sammanfattat i FN:s universella rättigheter, innebär att ingen stat står över

individens rätt till liv. Rätten till liv är en universell och okränkbar rätt, som gäller alla oavsett statstillhörighet.

4.2 Demokrati

Det andra värdet i vår värdekonflikt, är demokrati. Demokrati är ett av de mest positivt laddade orden i vårt politiska språk. Begreppet demokrati är i grunden ifrågasatt och har definierats på ett antal olika sätt beroende på vilket innehåll ordet ges (Beckman och Mörkenstam, 2009:14-16). Våra normkällor är kända demokratiteoretiker, som har olika syn på begreppet demokrati.

4.2.1 Historisk utveckling

Ordet demokrati betyder folkvälde, men det råder delade meningar om vad begreppet innebär i praktiken och när det egentligen började råda demokrati i världen (www.ne.se/demokrati). Robert Dahl (Grugel, 2002:37) säger att demokratin började med idén om representation, som växte fram i samband med den amerikanska revolutionen 1776. Det fanns dock andra faktorer än representation som bidrog till ett klimat av förändring innan den amerikanska revolutionen. Den sekulariserade naturrätten, som statuerade att makten inte kom av Gud framkom på 1600-talet och Montesquieus teori om maktfördelningen kom under upplysningen på 1700-talet (Liedman, 2005:107 och 128). Dessa teorier är grundläggande, för att förstå hur tanken om demokrati har uppkommit och utvecklats. Andra säger att demokrati började utvecklas först år 1870, för politiken innan dess endast var tillägnad eliten (Grugel, 2002:37). Tanken på elitstyre och att vissa var bättre lämpade än andra att styra kom redan under antikens Grekland med Platon, som var motståndare till demokratin. Platon ansåg att endast filosoferna hade den naturliga begåvning, som krävdes för att styra (Liedman, 2005:22).

Demokrativågen, när fler och fler stater demokratiserades, startade bl.a. i västra Europa, USA och Kanada samtidigt som kapitalismens framgång i dessa länder. En social kamp uppstod när kapitalismen delade upp folket i mer eller mindre rika grupperingar, vilket ledde till att medborgarnas politiska rättigheter uppmärksammades. Denna kamp ledde även till att autonoma och moderna stater bildades. Dessa stater kunde hantera utvecklingen av sociala och ekonomiska reformer, som ligger till grund för demokrati (Grugel, 2002:37).

4.2.2 Begreppsdefinitioner

Herbert Tingsten sade att demokrati innebär en *form av beslutsfattande* och inte beslutens specifika innehåll. Demokrati är en beslutsprocedur som innebär majoritetsstyre, vilket leder till att även beslut, som går emot ens egen ideologi

måste accepteras. Dess främsta värde är som ett medel för att uppnå goda mål (Beckman och Mörkenstam, 2009:14-15). Det kan ses som beslutsfattande om kollektiva regler och riktlinjer, över vilka folket innehar kontroll (Grugel, 2002:12).

En annan definition är *folkstyre*, vilket innebär att medborgarna har rätt att styra sig själva. Det är folksuveränitetens princip som gäller och all myndighetsutövning har sin legitimitet i den vilja som folket har uttryckt (Hadenius, 2001:10). I den svenska regeringsformen, en av fyra grundlagar, står det att "all offentlig makt i Sverige utgår från folket" (SFS 1974:152 kap 1). Folkviljan förutsätter två principer: politisk jämlikhet och frihetens princip. Den första principen definierar vem som skall räknas till "folket", demos, och att de styrandes vilja inte väger tyngre än folkets. Den andra principen innebär att alla politiska opinioner ska få uttryckas (Hadenius, 2001:10).

Robert Dahl liknar demokratibegreppet vid en temperaturskala, där stater graderas beroende på hur demokratiska de är. Denna gradering är inte en värdering, utan en objektiv bedömning. Denna gradering ligger till grund för att skapa idealtyper, med vilka stater sedan jämförs. Dessa idealtyper är "en begreppslik renodling" (Beckman och Mörkenstam, 2009:17-19).

Alf Ross definition av demokrati är att det är den *statsform* där suveräniteten, den politiska makten, rättsligt tillkommer folket i dess helhet och inte en enskild person eller en viss bestämd grupp (Beckman och Mörkenstam, 2009:18).

4.2.3 Vår definition

Vår syn och definiering av vårt värde demokrati är att det är ett folkstyre, där myndigheternas legitimitet ligger i folkets vilja. Folket bestämmer över de kollektiva regler och lagar, som ska gälla via majoritetsbeslut. Om inte folket får bestämma, kan det inte vara en demokrati enligt vår definition på begreppet. Vi anser att begreppets innebörd finns i ordets faktiska betydelse- folket ska styra. Det innebär att majoritetens vilja, folkets vilja, ska avgöra vilken riktning politiken ska ta.

5 Olika sätt att se på världen

I normativa frågor kan resonemang föras på olika sätt beroende på ens sätt att se på världen. Vi har valt ut vissa teoretiska positioner som är aktuella för vår värdekonflikt, *värdeteorier* och *normativa synsätt*, i enlighet med Baderstens uppdelning (2006). Inom dessa teoretiska positioner har ytterligare ett urval gjorts, för att tydliggöra olika aspekter av och utgångspunkter för ställningstaganden i den aktuella debatten. Dessa teoretiska positioner återkommer i kapitel sex, argumentationsdelen, där vi ser på värdekonflikten utifrån dessa synsätt.

5.1 Värde teorier

Inom all vetenskaplig verksamhet måste forskaren ta ställning till frågor gällande *semantik*, *ontologi* och *epistemologi*. Svaren visar forskarens syn på språkets betydelse samt synen på världen och kunskap. Detta gäller även den normativa studien, när värden studeras. *Värdesemantiken* behandlar språket och dess arkitektur och ser på vad värdeuttryck egentligen betyder. Vad innebär det att säga att något är gott eller ont? Hur kan vi tolka ett sådan påstående? *Värdeontologin* ser på om värden verkligen finns och hur de ser ut. Existerar värden över huvudtaget? *Värdeepistemologin* ser på hur vetenskaplig kunskap fås i värdefrågor. Kan vi få kunskap om huruvida ett värde är gott eller ont? Finns det objektiva värden oavsett vår inställning till dem? (Badersten, 2006:55-63).

De tre termerna semantik, ontologi och epistemologi kan tolkas på olika sätt, beroende på hur ens världsbild ser ut. Det framkommer fyra positioner utifrån dessa tolkningar, som beskriver synen på vetenskap. Dessa positioner är *värdeobjektivistisk*, *värdenaturalistisk*, *värderelativistisk* och *värdenihilistisk*. Värdeobjektivisten anser att värden finns och det går att genomföra vetenskapliga analyser av dem. De är objektiva och oberoende av människornas känslor och tankar, vilket innebär att de kan vara goda eller onda. De kan antingen vara värden som bör eftersträvas eller förkastas. Värdenaturalismen kan även ses som en form av värdesubjektivism. Den anser att värden finns och de är uttryck för naturliga eller empiriska omdömen. Goda och onda värden finns och de kan analyseras samt relateras till naturliga händelser. Värderelativisten däremot anser att trots att värden finns och är verkliga, så har de endast begränsad giltighet. Det är endast giltiga för en viss grupp i en viss kontext. Värdet uppfattas olika beroende på person och plats, vilket leder till att de inte kan vara objektiva och sanna. Dock kan de vetenskapligt analyseras, men utifrån konstruktivistiska termer. Den sista positionen är den värdenihilistiska, som menar att normativa analyser inte är möjliga ur en vetenskaplig synvinkel. Värdeutsagor är endast ett uttryck för våra

känslor och värden i sig är varken reella eller verkliga. De kan inte vara sanna eller falska, utan avspeglar enbart vad en person anser och uppfattar ur en subjektivistisk synvinkel (Badersten, 2006:64-68).

Den värdenihilistiska positionen är inte relevant i denna analys, eftersom den anser att normativa studier inte är genomförbara. Även den värdenaturalistiska faller bort, då den kopplar värden till psykologiska förhållanden och människors subjektiva reaktioner. Denna koppling anser vi inte vara relevant gällande vår värdekonflikt. De två positioner som blir aktuella för vår studie är således den värdeobjektivistiska samt den värderelativistiska, då de båda går att applicera i frågan om vår värdekonflikt. Detta för att de båda anser att de finns värden som är observerbara och verkliga. Samtidigt skiljer de sig åt på en avgörande punkt, vilket vi vill visa på genom ett exempel kopplat till vår värdekonflikt; synen på rätten till liv. Skillnaden de båda värdeteorierna emellan handlar om huruvida de värden som konventionen om rätten till liv fastslår är universella eller ej. Både värdeobjektivister och värderelativister menar att det finns värden som tar sig uttryck i de mänskliga rättigheterna, men värderelativisterna menar att dessa kan variera både i tid och rum. De mänskliga rättigheterna kan således inte vara identiska över tid eller gälla för hela världen (Badersten, 2006:64-68).

5.2 Normativa synsätt

Ett normativt synsätt handlar om olika sätt att resonera i normativa frågor. Det finns fyra olika sätt att resonera på: *deontologi*, *konsekvensialism*, *lämplighetslogik* och *kontraktualism*. Deontologi, även kallad pliktetik, innebär att en handling ska värderas som god eller ond oavsett dess konsekvenser. Konsekvensialismen låter istället handlingens konsekvenser avgöra huruvida någonting är gott eller ont. Lämplighetslogiken kan endast användas i enskilda fall och kan inte formulera några universella principer, vilket innebär att den automatiskt inte är användbar för vår värdekonflikt. Inte heller kontraktualismen, då den ser på konsekvenserna av ett kontrakt mellan stat och individ, vilket inte är relevant för vår värdekonflikt (Badersten, 2006:107-128). Vår analys kommer istället att fokusera på de deontologiska och konsekvensialistiska resonemangen, då vi anser att de tydligast belyser skillnaderna i hur argumentationen kring värdekonflikten förs.

De politiska filosofer som bäst representerar dessa två normativa synsätt utifrån frågan om dödsstraff är å ena sidan Immanuel Kant för pliktetiken och å andra sidan John Stuart Mill samt Jeremy Bentham för konsekvensialismen (Badersten, 2006:109 och 114).

5.2.1 Pliktetik

Det deontologiska synsättet (deon från grekiskans ”det nödvändiga”) kallas även pliktetik och innebär att en på förhand dikterad plikt avgör huruvida en handling

är god eller ond oaktat handlingens konsekvenser. Det pliktetiska synsättet kan leda till ställningstaganden både för och emot dödsstraff beroende på vilken plikt som värnas (Badersten, 2006:110-111).

Synen på rätten och även skyldigheten att straffa någon när ett brott har begåtts, har sitt ursprung i Bibeln där Gud säger till Moses: ”Ett straff ska alltid utmätas efter den skada som skett, öga för öga och tand för tand. Så som någon behandlar en annan, ska han själv behandlas” (Bibeln, 3 Moseboken 24:19-20). Detta ligger till grund för den debatt kring vedergällning och tanken på att straffet ska avspegla brottet (Kateb, 2007:288). Dock kan argument mot dödsstraff även grunda sig i bibliska texter som exempelvis ”Du skall inte döda”, vilket är ett av de bibliska budorden (Haines, 1996:103-104).

Kant är den mest kände pliktetiske filosofen och hans idéer grundade sig i att det fanns vissa definitiva regler, som var universella (Badersten, 2006:109). Kant ansåg att det var en moralisk plikt att straffa baserat på *Lex Talionis*, som förespråkar vedergällning i strikt bemärkelse (Kateb, 2007:290-291). I *Lex Talionis* fastslås att ett straff ska motsvara brottet, vilket innebär att mord alltid ska straffas med döden (Bedau, 1997:453). Kant var således för dödsstraff.

Konsekvenserna av ett brott är irrelevanta, för att det är omöjligt att exakt fastslå vilka dessa är. Istället fokuserar pliktetikerna på det faktum att ett fel, brott, har begåtts och förövaren ska lida. I Kants teorier är det faktum att ett fel har begåtts det viktigaste. Han ansåg att ett brott var ett brott mot staten och den ansvarige individen inte förtjänade sitt medborgarskap. Brottsslingor utgjorde ett hot mot samhällsordningen (Kateb, 2007:289-290).

5.2.2 Konsekvensetik

Det andra synsättet, konsekvensetik, innebär att istället för att döma en handling utifrån en plikt görs det genom att se på handlingens konsekvenser. Handlingen i sig kan inte vara god eller ond, utan det är dess konsekvenser som avgör detta. Tanken är att människan ska handla så att konsekvenserna blir så goda som möjligt, ändamålen helgar medlen. Kända förespråkare för detta synsätt är som ovan nämnt Mill och Bentham, som båda är utilitarister. Utilitaristerna förespråkar nyttomaximering i samhället, vilket innebär vad som i slutändan bidrar till mest nytta (Badersten, 2006:114).

Mill anser att brottspåföljden, d.v.s. konsekvensen är det viktigaste i lagen. Mill är precis som Kant förespråkare av dödsstraffet (Kateb, 2007:294). Den största skillnaden mellan Mill och Kant är deras syn på relationen mellan stat och individ i fråga om straff. Mill anser att ett brott är ett brott mot en individ och inte mot hela staten (Kateb, 2007:293). I debatten om straffets funktion, handlar det ofta om antingen vedergällning eller avskräckning. Kant förespråkade som ovan nämnt vedergällning. Det går inte att utläsa Mills inställning i denna fråga. Däremot är det tydligt vad Bentham anser, nämligen att avskräckning borde vara en utilitarists val (Kateb, 2007:297). Avskräckning leder till minskad kriminalitet, vilket leder till en nyttoökning i samhället.

En konsekvensetiker kan ställa sig positiv och negativ till användandet av dödsstraff. Den avgörande faktorn blir vilka konsekvenser en avrättning får. Handlingen ska inte endast bidra till något gott, utan måste bidra med mer gott än ett annat handlingsalternativ för att den ska kunna rättfärdigas (Badersten, 2006:114).

6 Argumentation

Vår ståndpunkt i frågan om dödsstraff är att den okränkbara rätten till liv väger tyngre än de demokratiska tankarna om folkstyre och folkvilja. Staten har aldrig rätt att ta en individs liv oavsett vilket brott som har begåtts. Vi anser att avrättning är en grym och omoralisk handling, som inte får förekomma oavsett handlingens konsekvenser. Vi kommer att argumentera för detta i två delar, värdekonflikten i sig samt värdekonflikten i ett större sammanhang. Den förstnämnda syftar till att underbygga vårt normativa ställningstagande genom att kontrastera våra begrepp och rangordna dem i en hierarki. Värdehierarkin kan se ut på olika sätt beroende på ens syn på världen. Det handlar exempelvis om ifall objektiva sanningar finns eller ej samt olika utgångspunkter för argument kring dödsstraff. I den andra delen refererar vi till USA som fall av värdekonflikten och en diskussion kring konflikten i ett större perspektiv.

6.1 Värdekonflikten

De två tidigare definierade värdena, rätten till liv och demokrati, är oförenliga i frågan om dödsstraff vilket leder till en debatt om dödsstraffets vara eller icke vara. Detta är en komplex och känslig debatt, som saknar självklara svar. Det finns många inblandade parter med oförenliga åsikter, som har vitt skilda grunder för sitt ställningstagande. Detta medför att olika parter rangordnar värdena olika och har därmed olika åsikter i frågan om dödsstraff.

6.1.1 Olika sätt att se på Rätten till liv

Den bakomliggande idétraditionen som föranlett FN:s konvention om rätten till liv, utgör grunden för vårt antagande om att det finns universella lagar som gäller alla människor oavsett statstillhörighet. Denna konvention bör gälla alla stater, vilket innebär att dödsstraff inte ska få verkställas i något land. Grundläggande ställningstaganden som krävs för att kunna påstå detta är en syn på världen där alla människor är lika värda och ingen har rätt att ta någon annans liv. Detta fastslås i FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna från 1948 (CIHRT, 2006:2).

Universella lagar i sig är kontroversiella, då de innebär att ingen skulle kunna påverka eller förändra dessa lagar oaktat kontext och bakgrund. Alla staters nationella rätt måste underordnas dessa lagar och varken val eller folkopinion kan påverka. Det är förståeligt att detta kan uppfattas som odemokratiskt och

inskränkande av individens rättigheter. Samtidigt anser vi att om det är något som fastslås i FN:s konvention, så är det de individuella mänskliga rättigheterna. Till skillnad från en demokrati, så säkrar konventionerna individens grundläggande rättigheter oavsett majoritetens åsikter.

Tanken med universella lagar grundar sig i en objektiv syn på världen, vilken då är densamma oavsett vem som betraktar den. Universella lagar kan därför existera, eftersom den objektiva verkligheten leder till att lagar kan stiftas som gäller alla oavsett omständigheter. Denna syn på världen är kopplad till den värdeobjektivistiska positionen, som innebär att värden är verkliga, reella och existerar oavsett vem som betraktar dem. Rättigheter ska uppfattas på samma sätt för alla individer och är universella. En specifik handling som kränker dessa universella rättigheter, kan därför fördömas. På samma sätt kan en handling som främjar rättigheterna rättfärdigas. I vårt fall rör sig detta om rätten till liv och huruvida det kan betraktas som en universell lag. En värderelativist däremot skulle hävda att rätten till liv kan finnas, men kan aldrig bli en universell lag. Istället skulle rätten till liv få olika betydelser beroende på tid och rum. Att universella lagar kan existera bygger på att moraliska sanningar finns.

För de som anser att moraliska sanningar finns, blir följden att dessa bör värnas till varje pris. Dessa sanningar gäller oavsett konsekvenserna och utgör det pliktetiska synsättet. I frågan om Rätten till liv skulle en pliktetiker hävda att denna rätt gäller alla och att dödsstraff därmed alltid ska fördömas. Samtidigt skulle denne kunna påstå att principen om vedergällning är en universell sanning och mord ska straffas med dödsstraff. Gemensamt för pliktetiker är dock att ett värde sätts över allt annat, oavsett tid, rum och konsekvenser.

6.1.2 Olika sätt att se på Demokrati

Folkstyret utgör grunden i en demokrati och folkets vilja ska avgöra hur politiken utformas samt vilka lagar som ska gälla. Ett återkommande argument för demokrati är att det inte finns några moraliska sanningar i värdefrågor och då "[...]ska den åsikt gälla som vinner majoritetens gillande" (Beckman och Mörkenstam, 2009:33). Tankarna på att de moraliska sanningarna inte finns, går tillbaka till liberala tänkare som sade att då ingen har objektiv kunskap i moral och värdefrågor, har ingen heller rätt att tvinga någon till något. Ingen kan göra anspråk på att veta hur människorna bör leva (Beckman och Mörkenstam, 2009:33). Det är den syn som värderelativister har på kunskap och verklighet och som säger att värden är skapade av oss människor. Människorna ska kunna påverka politiken och vilka lagar som ska gälla för dem. Detta till skillnad från värdeobjektivister som menar att moraliska sanningar kan existera. De är här vår värdekonflikt uppstår när opinionen är för dödsstraff. Synen på om moraliska sanningar finns eller ej, blir därför avgörande för vilket värde som ska prioriteras i vår värdekonflikt.

Det är som tidigare nämnts vanligt att en handling kan rättfärdigas om den har folkets stöd. Detta går tillbaka till demokratins kärna att folket ska styra. Det vanligaste och enklaste sättet att mäta folkets vilja är genom

opinionsundersökningar, som innebär att systematiska frågor ställs till ett urval av människor (www.ne.se/opinionsundersokning). I fråga om vår värdekonflikt, spelar folkopinionen en central roll då det är först när den är för som konflikten kan uppstå. Frågan är huruvida en stat kan rättfärdiga användandet av dödsstraff baserat på opinionsmätningar när dessa inte tillfrågar hela befolkningen, utan endast ett urval. Ett tydligt exempel är George Bushs uttalande citerat i kapitel 2.2 om USA där han rättfärdigar användandet av dödsstraff grundat på att USA:s befolkning vill ha det. Claudia Whitman (2001:519-523) menar att användandet av folkopinionen som grund för ett beslut, är ett tvivelaktigt medel. Detta grundar hon på att de standardiserade frågor som används i denna komplicerade fråga, inte täcker in alla nyanser av folkets åsikter. Hon exemplifierar detta med statistik, som visar att genom att endast ändra frågeformuleringen varierar stödet för dödstraff från 38% till 67% (Whitman, 2001:519).

Denna statistik ovan menar vi tydligt visar på hur otillförlitliga opinionsundersökningar kan vara. Vi menar även att urvalet av tillfrågade aldrig med fullständig säkerhet kan motsvara hela befolkningens åsikt i frågan. Oavsett om ens åsikt är att folket ska avgöra i frågan om dödsstraff eller ej, menar vi således att opinionsundersökningar aldrig ensamma kan ligga till grund för beslutsfattande.

En annan aspekt som är aktuell i frågan om folkstyre är hur långt det sträcker sig? Skulle det gå att demokratiskt rösta bort demokratin som styrelseskick? De flesta skulle säga att det inte går och därmed sätta en gräns för folkets makt i en demokrati. Var går då gränsen, vad sätter gränsen? Är det en universell sanning att demokrati är det mest önskvärda styrelsesättet? Detta skulle i så fall innebära att även tankarna om en universell rätt till liv skulle kunna begränsa och stå över folkets vilja i frågan om dödsstraff.

6.1.3 Värdehierarkin

En pliktetiker kan, som tidigare nämnts, vara både för och emot dödsstraff beroende på vilken plikt som värnas. Vi intar en pliktetisk utgångspunkt, när vi säger att dödsstraff aldrig kan rättfärdigas p.g.a. principen om rätten till liv. Den plikt vi värnar är således rätten till liv, som alltid ska gälla som en universell lag oavsett omständigheter. En följd av vår utgångspunkt blir att dödsstraffets konsekvenser aldrig kan påverka huruvida en avrättning ska ske eller ej. En konsekvensetiker skulle motsätta sig vår statiska syn och mena att situationens omständigheter måste kunna påverka, för att bästa möjliga beslut ska kunna fattas. Vi menar dock att bästa möjliga situation är att rätten till liv värnas.

Att hävda att moraliska sanningar finns kan uppfattas som övermäktigt, för vem kan säga sig ha full insikt i vad som är rätt eller fel för alla? Synen på de moraliska sanningarna är en avgörande punkt för vår studie och vi är medvetna om det kontroversiella i det. Samtidigt är en grundläggande tanke, baserad på vår definiering av rätten till liv, att alla människor är lika värda. Detta leder till att det finns rättigheter som alla förtjänar att ta del av. Ingen har rätt att sätta sig över

dessa eller beröva någon det mest grundläggande som finns, rätten till liv. Det är en moralisk sanning och bör därför vara en universell lag.

Detta utgör grunden för vår värdehierarki, där vi rangordnar rätten till liv över demokrati och tanken på att folkets vilja alltid ska avgöra. Svaret på vår frågeställning, om dödsstraff kan legitimeras i demokratier, är nej. Värdet rätten till liv bör alltid stå över folkviljan i en demokrati i frågan om dödsstraff. Det finns en gräns för folkstyret och vad som demokratiskt kan röstas igenom. Precis som att demokrati inte demokratiskt kan röstas bort, kan inte heller rätten till liv åsidosättas även om folket röstar för det.

6.2 Värdekonflikten i ett större sammanhang

Vi har tidigare visat på att USA är ett exempel på hur vår värdekonflikt kan te sig i verkligheten. Detta för att de grundar sin rätt att applicera dödsstraff i folkviljan, vilket fastslås i konstitutionen. Vi har även visat på att det idag finns andra demokratier som använder dödsstraff, varför denna studie har en samhällsrelevans. Vi anser att alla demokratiska länder borde garantera rätten till liv genom att i lagen fastslå att detta värde är okränkbart och inte under några omständigheter förhandlingsbart. Detta skulle vara fullt möjligt och innebär att det vi kommer fram till i vår värdehierarki är praktiskt genomförbart.

Grunden till vår värdekonflikt utgörs av ett moraliskt dilemma, där två oförenliga värden står mot varandra. I vårt fall har det handlat om rätten till liv gentemot folkstyret i en demokrati i fråga om dödsstraff, men det kan lika väl handla om exempelvis flyktingfrågan, jämlikhet, religionsfrihet samt rättssäkerhet. I alla dessa fall fastslår FN:s konvention att alla människor har vissa rättigheter kopplade till dessa områden, som inte får överträdas även om folkopinionen skulle rösta för detta. Exempelvis går det inte att rättfärdiga inskränkning av eller förbud mot utövandet av en religion. Ett aktuellt exempel på detta är folkomröstningen i Schweiz, där folkopinionen röstade för ett förbud av minareter i landet trots att det strider mot FN:s konvention om religionsfrihet (www.dn.se/folkomrostning/minareter).

Vi kan således se att denna värdekonflikt kan uppstå inom vitt skilda sakområden, där individens rättigheter mot majoritetens vilja alltid bör värnas.

7 Slutsatser

Den värdekonflikt som uppstår när värdet rätten till liv ställs mot värdet demokrati med folkstyre är en viktig fråga att debattera. Det finns de som anser att all makt utgår från folket och så även i denna fråga om dödsstraff. USA är ett exempel på en stat, som sätter värdet demokrati över rätten till liv. Det andra sättet att se på det är att rätten till liv står över demokratins folkstyre och att staten inte har rätt att ta det mest värdefulla som finns, ens liv. Vi stödjer denna senare tanke och anser att dödsstraff aldrig kan legitimeras i en demokratisk stat. Det gäller oavsett om det ses ur en vedergällnings- eller avskräckningssynvinkel. Dödsstraff kan aldrig legitimeras via statistik som visar att kriminaliteten minskar eller tanken att en potentiell mördare skulle avskräckas av risken för att avrättas. Inte heller kan det legitimeras via religiösa hänvisningar till exempelvis Bibeln om att mord ska straffas med mord.

Det finns moraliska sanningar som statuerar att ingen enskild individ kan besluta om att ta någons liv i en demokrati. Vad folkopinionen anser är irrelevant, för demokratin har sina gränser. Folket ska kunna påverka politiken, men det finns gränser för hur mycket och i vilka frågor. Individens rätt till liv är oberoende av dess handlande i staten, för att det finns universella lagar. Dessa lagar gäller alla människor, oavsett var vi bor någonstans eller vad vi har varit med om tidigare. Det är allas vår plikt att värna vår rätt att leva och det kan ingen politiker i en stat ändra på. Tanken om att ha rätt till att leva går långt tillbaka i tiden och det är alla staters plikt att i dagens moderna samhälle skriva under FN:s konventioner som statuerar denna rätt. ”Ingen inom en stat ska avrättas”, som det står i FN:s ICCPR, andra frivilliga protokollet. Det borde vara en universell lag, som gäller oavsett de påståenden som konsekvensetikerna framför för att visa dödsstraffets positiva samhällseliga nyttomaximering. Den gäller även trots påståenden om att ingen kan diktera hur vi människor ska leva och att det inte finns några universella värden som gäller alla oavsett tid och rum. Vi anser att det finns sådana värden, och rätten till liv är ett sådant.

Begreppet demokrati är omdebatterat och vi lägger alla olika innebörd i det. Det som ses som demokrati i vissa länder, anses vara något annat i andra. Det är därför det är så viktigt att oberoende institut som Freedomhouse finns, för att vi ska kunna jämföra länder i vissa sakfrågor såsom denna om dödsstraff. Det finns dock gränser, för vad som går och inte går att demokratiskt genomföra. I frågan om dödstraff är gränsen nådd. Folkviljan kan inte påverka politikerna om att besluta för införandet eller legitimeringen av dödsstraff. Det skulle vara ett brott mot en universell lag, som vi menar borde införas i varje lands konstitution för att förhindra överträdelser mot denna lag.

Frågan om individens rätt gentemot demokratins folkstyre kan uppstå inom andra moraliska områden och skapa dilemman. Vilket värde väger tyngst? Varje

sakfråga måste naturligtvis bearbetas för sig, men det är viktigt att minnas att demokratin har sina gränser. Individens rätt till liv får aldrig överträdas oavsett om folket vill något annat. Denna rätt är okränkbar.

8 Referenser

- Amnesty, kompendium om dödsstraff från 2009. Hämtdatum: [091216]
[http://www2.amnesty.se/externt/aiglobal.nsf/6cc2d1fa54df028cc125737d0046d3b3/1b2b91550f2ae5ccc12574b8001d27c2/\\$FILE/AMD_infopack.pdf](http://www2.amnesty.se/externt/aiglobal.nsf/6cc2d1fa54df028cc125737d0046d3b3/1b2b91550f2ae5ccc12574b8001d27c2/$FILE/AMD_infopack.pdf)
- Amnesty, kategorisering länder och dödsstraff. Hämtdatum: [091228]
<http://www.amnesty.org/en/death-penalty/abolitionist-and-retentionist-countries>
- Anckar, Carsten, 2004. *Determinants of the death penalty : a comparative study of the world*. London: Routledge.
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod: att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Beckman, Ludvig & Mörkenstam, Ulf (red.), 2009. *Politisk teori*. Malmö: Liber.
- Bedau, Hugo Adam, 1997. *The death penalty in America: current controversies*. New York: Oxford Univ. Press.
- Bibeln, 1990. Uppsala: EFS förlag.
- Burleson, Elizabeth, 2005. "Juvenile Execution, Terrorist Extradition, and Supreme Court Discretion to consider International Death Penalty Jurisprudence", *Albany Law Review*, vol. 68, no. 4, pp. 909-948.
- CIHRT, vår förkortning, *The core international human rights treaties*, 2006. New York: United Nations.
- DN, folkomröstning Schweiz om minareter. Hämtdatum: [091228]
<http://www.dn.se/nyheter/varlden/schweiz-folkomrostar-om-minareter-1.1004112>
- Freedomhouse- länders demokratiska graderingar. Hämtdatum: [091215]
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2009&country=7729>
- Gallupundersökning- dödsstraff i USA. Hämtdatum: [091215]
<http://www.gallup.com/poll/111931/Americans-Hold-Firm-Support-Death-Penalty.aspx>
- Grugel, Jean, 2002. *Democratization: a critical introduction*. Basingstoke: Palgrave.
- Hadenius, Axel, 2001. *Demokrati: en jämförande analys*. Stockholm: Liber.
- Haines, Herbert, 1996. *Against capital punishment: the anti-death penalty movement in America, 1972-1994*. New York: Oxford University Press.
- Hayden, Patrick, 2001. *The philosophy of human rights*. New York: Paragon House.
- Hood, Roger & Hoyle, Carolyn, 2008. *The death penalty: a worldwide perspective*. Oxford: Oxford University Press.

- Jeffko, Walter, 1976. "Capital Punishment in a Democracy", *American Magazine* 1976-12-11.
- Kateb, George, 2007. "Punishment and the spirit of democracy", *Social Research*, vol. 74, no. 2, pp. 269-306.
- Liedman, Sven-Eric, 2005. *Från Platon till kriget mot terrorismen: de politiska idéernas historia*. 14:e uppl. Stockholm: Bonnier.
- NE, betydelse av demokrati. Hämtdatum: [091210]
<http://ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/demokrati>
- NE, dödsstraff. Hämtdatum: [091223]
<http://ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/d%C3%B6dsstraff>
- NE, opinionsundersökning. Hämtdatum: [091215]
<http://www.ne.se/opinionsunders%C3%B6kning>
- SFS 1974:152, *Regeringsformen*
- Singh, Robert, 2000. "Capital Punishment in the United States: A New Abolitionism?", *Political Quarterly*, vol. 71, no. 3, pp. 341-35.
- Whitman, Claudia, 2001. "The Death Penalty as the Will of the People", *Peace Review*, vol. 13, no. 4, pp. 519-523.